

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(Энг кадимги замонлардан хозиргача)

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ТАРИХ ВА МАДАНИЙ МЕРОС ФАКУЛЬТЕТИ

БУХОРО ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

БУХОРО ТАРИХИ МАСАЛАЛАРИ

(энг қадимги замонлардан ҳозиргача)

мавзусидаги Республика илмий-амалий (онлайн) конференция

МАТЕРИАЛАРИ

Бухоро – 2021

қишлоғи ва вилоятда, балки, бутун Туркистонда машхур бўлди. Кейинчалик олимнинг серқирра фаолияти ҳақида юқорида номлари келтирилган турли асарлар яратилди. Мазкур асарлар нафақат олимнинг таржимаи ҳоли ва фаолиятини ўрганишда, балки, Туркистон жадиdlари фаолияти тарихини ўрганишда ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлди.

САДРИДДИН АЙНИЙ – АҲМАД ДОНИШ ҲАҚИДА

Носиров Шерзод – БухДУ магистранти

Садриддин Айний (1878-1954) ўзбек ва тожик адабиёти тараққиётига катта ҳисса қўшган адабиётшунос олим, тарихнавис адиб ва зуллисонайн ёзувчидир. Айний Бухоро шаҳридаги ўз даврида машхур ва маълум бўлган Мир Араб, Кўкалтош, Бадалбек, Олимхон ва яна бир қатор мадрасаларда ўқиб, илмий салоҳиятини оширди. Бу ерда у истеъдодли тарихчи, адабиётшунос ва маърифатпарвар адиб бўлиб шаклланди. Айний ўзининг “Тарихи амирони манғитияи Бухоро” (Тошкент: 1923), (“Бухоро манғит амирларининг тарихи”), “Бухоро инқилоби тарихи учун материаллар”, (Москва: 1926) “Намунаи адабиёти тожик” (Москва: 1926) (Тожик адабиёти намуналари”) ва “Эсдаликлар” (Тошкент: 1965-1966) каби тарихий, адабий асарларида Бухорода яшаб ижод этиб, ўз номларини абадиётга муҳрлаган замонасининг ўқимишли, зиёли кишилари тўғрисида қимматли маълумотларни бериб ўтган. Бу жиҳатдан унинг машхур тарихчи, мунажжим ва ҳаттот Аҳмад Дониш (1827-1897) ҳақидаги фикр ва мулоҳазалари муҳим аҳамиятга эгадир.

Айний “Эсдаликлар” асарида Аҳмад Дониш тўғрисида алоҳида боблар ажратган ва “Ажойиб одам”, “Аҳмад Махдумнинг ҳовлисида”, “Латифжон Махдум (Шарифжон Махдум Садр Зиё - Т.Ф) ва унинг суҳбатдошлари”, “Аҳмад Махдумнинг кундалик ҳаёти” “Ифлос сув ўрага тушади”, “Аҳмад Махдумнинг ҳар йили қиладиган саёҳатлари” ва “Аҳмад Махдумнинг ҳажвий шеърлари” деб номлаган.

Айний “Бухоро инқилоби тарихи учун материаллар” асарида ёзишича, Бухородаги дастлабки маорифпарварлик ва жадиdчилик ғоялари Аҳмад Донишдан бошланганлигини айтиб ўтади (26-29 бетлар). Айний Аҳмад Дониш билан шахсан учрашиб, унинг суҳбатидан баҳраманд бўлмаган бўлса ҳам, лекин унинг “Наводир ул-вақоеъ” асари орқали танишгани, бу асарни ўқиб, дунёқарашида катта бурилиш ясаганлигини айтади (29-30 бетлар).

Айний “Эсдаликлар”ининг “Ажойиб одам” бобида, Донишнинг ташқи кўринишини тасвирлаб: “Бу одамнинг туси буғдой ранг бўлиб, юзи тўла ва силлиқ эди ва ёшини олтмишдан ошган тахмин қилиш мумкин бўлгани ҳолда, юзида кўзга кўринарли ажинлар сезилмасди”. Адиб унинг номланишига тўхталиб: “У одамнинг номи Аҳмад Махдум, унинг адабий таҳаллуси Дониш, илмий таҳаллуси муҳандис (ҳандасадон)лик ва

мунажжимлик (юлдузшунослик) экан. У одамнинг боши ҳаддан ортик катта бўлганидан, унга “Калла” деган лақаб берган эканлар. Одамлар уни “Аҳмад Махдум”, “Аҳмад Махдуми Дониш”, “Аҳмад Махдуми муҳандис”, “Аҳмад Махдуми мунажжим” ёки бутунлай қисқартириб “Аҳмад Калла” деб юритар эканлар” (“Эсдалиқлар”, I –II қисм: 202-бет).

“АҳмадМахдумнинг ҳовлисида” номли бобда Мир Араб мадрасаси талабалари билан тутхўрлик баҳонасида А.Донишнинг Жаъфархўжа гузаридаги ҳовлисига борганлигини ёзиб, унинг ҳовлисини тўлик тасвирлаб берган ва илк бор дунё харитасини, янги ва эски дунёнинг хариталари – мусаттаҳа курра ва глобус – мужассама куррани кўрганлигини баён қилган (I-II қисм: 210-211 бетлар).

“Латифжон Махдум ва унинг суҳбатдошлари” бобида эса, Айний Латифжон Махдумдан Аҳмад Донишнинг келиб чиқиши Пирмаст туманининг Суғд қишлоғидан (ҳозирги Шофиркон туманига қарашли – Т.Ф) эканлиги, отасининг Бухорога кўчиб келиши, Донишнинг Бухоро шаҳридаги Кўчайи сангин гузарида туғилганини сўраб, билиб олган (III-қисм: 9-10 бетлар).

Айний Донишнинг рассомлик санъати ҳақида “Мен Аҳмад Махдум кўчириб расм ва лавҳалар билан беаган “Юсуф ва Зулайҳо” асарини ўша вақтда уч юз пуд буғдойга сотилганини кўрган эдим” деб ёзади. “Аҳмад Махдумнинг кундалик ҳаёти” бобида Айний Донишнинг суҳбатдош дўсти Ҳомидбек маълумотларидан асосланиб “унинг кундалик бажарадиган ишлари китоб мутолаа қилиш ва кўчириш, дўстлар билан суҳбатлашишдан иборат бўлган” деб маълумот беради.

“БУХОРОЛИК ФАҚИҲЛАР ОИЛАСИ”

*Мамашикуров Бекназар Бобомурадович-
Ҳадис илми мактаби катта ўқитувчиси*

Бухоролик фақиҳлар фикҳ илми ривожланган даврдан бошлаб усулул-фикҳ ва фуруъул-фикҳда муҳим ва эътиборга лойиқ асарлар ёзиб келдилар. Бухоро фақиҳлари томонидан усул ва фуруъ бўйича яратилган кенг қамровли асарлар шундан далолат берадики, улар Бухоро шаҳрини Мовароуннаҳр, ҳатто бутун Ислом оламида илм марказига айлантириб келганлар.

Ўз замонасининг машҳур фақиҳи Садр аш-Шариъа Аҳмад ибн Жамолиддин Убайдуллоҳ Маҳбубий Бухорий (ваф.630/1233)дир¹.

У Бурҳониддин ал-Марғинонийнинг “Ҳидоя” асарини қисқа муддатда ёд олишни мақсад қилган толиби илмлар учун “Ал-Викоъа” номли асар ҳам таълиф этилгандир². У XIII асрда яшаб ижод этган ва муҳим фикҳий

¹ Ал-Бобони.Ҳадияту-л-орифин.Ж.2. Б.161. Алян Сиркис. Муъжам ал-матбуат ал-арабийя. Ж.2. Б.1199.

² Бурҳониддин Марғиноний. “Ҳидоя”. Т.: Адолат. 2001. Б.25.

Янгибоева Дилноза. ШАРИФЖОН САДРИ ЗИЁНИНГ ҚОЗИЛИК ФАОЛИЯТИ.....	243
Хаитов Л.А. БАҲОУДДИН НАҚШБАНД ВА ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙ	251
Рашидов Ойбек. ФИТРАТ ИЖОДИДА МИЛЛИЙ ВА ПРОЛЕТАРИАТ МАФКУРАСИ ЎРТАСИДА КУРАШ	255
Beshimov Maqsud. XX ASR BOSH LARI BUXORODAGI IJTIMOYIY- SIYOSIY VAZIYATNING TARIXIY ADABIYOTLARDA BAYONI	258
Tag'oeva Dilnavoz. FITRATNING "RAHBARI NAJOT" ASARIDA MA'RIFIY VA MA'NAVIY G'UYALARINING AKS ETTIRILISHI.....	263
Жамолова Дилноза. ЖАМОЛИДДИН АФҒОНИЙ ҒОЯЛАРИНИНГ БУХОРОДАГИ ИЖТИМОЙИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРГА ТАЪСИРИ..	268
Жумаев Жонибек. ЖАДИД МУТАФАККИРИ САИДАҲМАД СИДДИҚИЙ – АЖЗИЙ ФАОЛИЯТИНИ ЁРИТУВЧИ МАНБАЛАР	272
Носиров Шерзод. САДРИДДИН АЙНИЙ –АҲМАД ДОНИШ ҲАҚИДА	275
Мамашикуров Бекназар. “БУХОРОЛИК ФАҚИҲЛАР ОИЛАСИ”	276
Қахрамон Ражабов. БУХОРОНИНГ АФАНДИСИ.....	279
Ogipova Mavluda. “QUTBUL-AVLIYO-VALIYLAR YO'LBOSHCHISI” - ХОҲА МУHAMMAD ORIF AR REVGARIY.....	281

**5-ШЎБА. ЖАҲОН МАДАНИЙ МЕРОСИ ТАРКИБИДА
“БУХОРОДАГИ МУҚАДДАС ҚАДАМЖОЛАР, ЗИЁРАТҒОҲЛАР,
АЗИЗ АВЛИЁЛАР ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ ОБЪЕКТИ” СИФАТИДА
ЎРГАНИЛИШИ..... 285**

Boltayev B., Mayotov A. MADANIY MEROS OBYEKTLARINI MUHOFAZA OLISHDA QONUN HujjATLARINING AHAMIYATI.....	285
Sharipova Yulduzxon. MAMLAKATIMIZ TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA BUXORO SAYYONLIK OBYEKTLARINING O'RNİ	289
Муродов Ҳалим. БУХОРО ТУРИЗМИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА ИТАЛИЯНИНГ ИШТИРОКИ.....	292
Улжаев Умарали Курбонович. ЎЗБЕКИСТОНДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ..	298

**6-ШЎБА. БУХОРО САНЪАТИ (МУСИҚА, МЕЪМОРЧИЛИК,
ҲУНАРМАНДЧИЛИК, МИННАТЮРА, ЗАРДУЗЛИК, В.Ҳ.) ВА
МАДАНИЯТИ ТАРИХИ..... 303**

Соколова Л. УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ	303
Қораев Шерхон. АБДУЛЛАХОН АДАБИЙ КЕЧАЛАРИ.....	309
Садуллаева В. АМИР НАСРУЛЛОҲОН ДАВРИДА МАДРАСА ТАЪЛИМИ ИСЛОҲИ: КУРАШЛАР ВА ЗИДДИЯТЛАР.....	312
Ҳомидов Абдурасул. ТАРИХ ДАРСИДА ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ АСОСИДА “1917-1924 ЙИЛЛАРДА БУХОРО” МАВЗУСИНИ ЎТИШ ЙЎЛЛАРИ.....	314
Амонова Феруза. БУХОРО АМИРЛИГИДА XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИДА ҲУНАРМАНДЧИЛИКНИНГ АҲВОЛИ.....	319

